

อาจารย์ ดร.ยิ่งยศ บุญจันทร์
ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

สัมภาษณ์โดย : นางสาวปฐมิปรัชญ์ น้ำเพชร นักศึกษาชั้นปีที่ 1 สำนักวิชานิติศาสตร์
 นางสาวศศิกันต์ กาญจนพันธุ์ นักศึกษาชั้นปีที่ 1 สำนักวิชานิติศาสตร์
 นางสาวพรวิมล เสริมทรัพย์ นักศึกษาชั้นปีที่ 1 สำนักวิชานิติศาสตร์

ก่อนอื่นข้าพเจ้าขอชี้แจงก่อนว่าข้าพเจ้าไม่ได้มีความรู้ในประเด็นกฎหมายระหว่างประเทศ แต่สิ่งที่ข้าพเจ้าจะได้อธิบายแก่ท่านต่อไปนี้เป็นองค์ความรู้และข้อมูลที่ได้จากการค้นคว้าด้วยระเบียบวิธีวิจัยทางประวัติศาสตร์ ข้อมูลที่ได้มาจากแหล่งค้นคว้าหลัก 4 แหล่ง ได้แก่ สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติประเทศไทย (National Archives of Thailand; NAT) หอจดหมายเหตุแห่งชาติกัมพูชา (National Archives of Cambodia; NAC) สำนักข่าวกรองกลางสหรัฐอเมริกา (Central Intelligence Agency; CIA) และสำนักงานนักประวัติศาสตร์ สถาบันบริการต่างประเทศ กระทรวงการต่างประเทศสหรัฐอเมริกา (Office of the Historian, Foreign Service Institute United States Department of State; History. State. GOV)

คำถามข้อที่ 1 จุดเริ่มต้นของกรณีพิพาทเขตแดนระหว่างไทยกับกัมพูชาเริ่มต้นขึ้นตั้งแต่เมื่อใด

เมื่อกล่าวถึงจุดเริ่มต้นของกรณีพิพาทเขตแดนระหว่างไทยกับกัมพูชา รากของปัญหานี้สัมพันธ์กับการดำเนินการกำหนดเขตแดนของจักรวรรดินิยมฝรั่งเศสตั้งแต่ปลายคริสต์ศตวรรษที่ 19 เมื่อฝรั่งเศสเข้าปกครองเวียดนาม กัมพูชา และลาว และจัดตั้งเป็น “อินโดจีนของฝรั่งเศส” (French Indochina) พวกเขาเริ่มกระบวนการกำหนดเขตแดนเป็นครั้งแรก ๆ โดยมีวัตถุประสงค์หลักเพื่อรักษาผลประโยชน์ทางการปกครองและเศรษฐกิจ การกำหนดเขตแดนได้ทำลายระบบเขตแดนเดิมของรัฐจารีตในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่มีลักษณะเป็น “ปริมนฑลแห่งอำนาจ” (Mandala) ที่มีลักษณะ

ยึดหยุ่นและไม่ถาวร ขอบเขตจะขยายหรือหดแคบตามอำนาจของผู้นำของศูนย์กลาง มาเป็นรัฐที่มีขอบเขตดินแดนที่แน่นอนภายใต้กรอบของแผนที่ซึ่งเป็นสิ่งใหม่ที่เข้ามา พร้อมกับระบอบอาณานิคม แน่แน่นอนว่ากัมพูชาที่ตกเป็นหนึ่งในกระบวนการนี้ ขณะที่ไทย แม้จะไม่ได้ตกเป็นอาณานิคมก็ได้รับผลกระทบ เนื่องจากมีพื้นที่ติดต่อกับดินแดนที่ฝรั่งเศส ปกครอง ฝรั่งเศสจึงกดดันให้ไทยเข้าสู่กระบวนการกำหนดเขตแดน ถึงตรงนี้ต้องเน้นย้ำว่าไม่ใช่เพื่อประโยชน์ของคนพื้นเมือง แต่เป็นเพื่อประโยชน์ของเจ้าอาณานิคมทั้งสิ้น

อย่างไรก็ดี กระบวนการกำหนดเขตแดนของฝรั่งเศสมีขั้นตอนสำคัญ 2 ประการ ได้แก่ ประการที่ 1 การกำหนดด้วยข้อความหรือนิยามปรากฏในรูปของหนังสือสัญญา ประการที่ 2 สืบเนื่องจากประการแรก คือ การปักปันเขตแดนเพื่อจัดทำแผนที่ ภายใต้กระบวนการทั้งสองนี้ทำให้ระบบปริณิชนแห่งอำนาจสิ้นสุดลง และอาณาเขตของรัฐอินโดจีนทั้ง 3 ชัดเจนขึ้น (ฝรั่งเศสแยกการปกครองเป็นโคชินไชน่า อันนัม ดังเกีย กัมพูชา และลาว) แต่ทว่า กระบวนการดังกล่าวเกิดขึ้นโดยที่คนพื้นเมืองไม่ได้มีส่วนร่วมรับรู้ และเกิดขึ้นอย่างไม่ยุติธรรม เพราะฝรั่งเศสได้กำหนดเขตแดนโดยไม่ได้คำนึงถึงชาติพันธุ์ และประวัติศาสตร์ ส่งผลให้พื้นที่บางส่วนทางภูมิภาคตะวันออกเฉียงใต้ของกัมพูชา ถูกรวมอยู่กับโคชินจีน ซึ่งปัจจุบัน คือ ส่วนหนึ่งของเวียดนาม **ขณะที่บางพื้นที่กลายเป็นพื้นที่ทับซ้อนที่ไม่ได้รับการกำหนดหรือตกลงอย่างแน่ชัด ซึ่งกลายเป็นมรดกของอาณานิคม ที่ก่อให้เกิดข้อพิพาทระหว่างเพื่อนบ้านในปัจจุบัน**

สำหรับชาวเขมร สิ่งที่เกิดขึ้นหลังการกำหนดเขตแดน คือ ความรู้สึกสลดหดหู่ เพราะอาณาจักรที่เคยยิ่งใหญ่กลับเล็กลง บุญจันทร์ มุล นักชาตินิยมเคยกล่าวไว้ว่า “ประเทศของเรามีแต่จะหดแคบ จนเหลือเท่าทุกวันนี้” การสูญเสียดินแดนสำหรับชาวเขมร จึงเป็นพลังทางอารมณ์ที่ตอกย้ำความทรงจำอันเจ็บปวด ดังสำนวนที่ว่า “ดินแดนเขมร ไม่เคยหายไปไหน” (Le pays Khmer ne disparaît jamais) และไม่แปลกใจที่ชาวเขมร จะรู้สึกกังวลในเรื่องดินแดน เพราะในมุมมองของชาวเขมร เป็นต้นว่า พระวินัยธรรม (อูจ) วัดปทุมวดี มีธรรมเทศนาว่า “ตั้งแต่กลางคริสต์ศตวรรษที่ 18 กัมพูชาถูกรุกรานจากรัฐใกล้เคียงอย่างสยามและญวนทำให้อาณาเขตลดลงเหลือเพียง 151,000 ตารางกิโลเมตร”

อย่างไรก็ตาม กรณีพิพาทเขตแดนระหว่างไทยกับกัมพูชาเริ่มปรากฏเด่นชัดขึ้นหลัง กัมพูชาได้รับเอกราชจากฝรั่งเศส ค.ศ. 1953 ซึ่งพื้นที่สำคัญนั้น คือ ปราสาทเขาพระวิหาร ทั้งนี้ กรณีพิพาทดังกล่าวมีความซับซ้อนและแบ่งออกเป็น 2 มุมมอง กล่าวคือ ในแง่หนึ่ง เป็นปัญหาที่เกิดจากกระบวนการกำหนดเขตแดนและจัดทำแผนที่ เพราะฝ่ายไทยเห็นว่า แผนที่แผ่นพนมดงรักไม่ตรงกับข้อตกลงในหนังสือสัญญาซึ่งได้กำหนดให้การปักปันเขตแดน เป็นไปตามแนวยอดภูเขาปันน้ำหรือเส้นสันปันน้ำ (water shed) ขณะที่ฝ่ายกัมพูชายืนยัน สิทธิตามแผนที่ “แผ่นดงรัก” (Map of Dongrak) ระบุว่า 1 : 200,000 ในมิตินี้ดินแดน จึงเป็นเรื่องของเกียรติภูมิและความรู้สึกถึงความสูญเสีย

แต่ในอีกแง่หนึ่งซึ่งเป็นประเด็นที่ต้องพิจารณา คือ กรณีพิพาทเขตแดนถูกใช้เป็น เครื่องมือเสริมสร้างอำนาจและสร้างความชอบธรรมทางการเมืองของผู้นำกัมพูชา เพราะเป็นที่สังเกตว่าช่วงทศวรรษ 1950 ผู้นำกัมพูชา คือ สมเด็จพระนโรดมสีหนุกำลังเผชิญ กับปัญหาความมั่นคงทางอำนาจ แม้พระองค์จะนำเอกราชมาสู่กัมพูชา แต่การรวบอำนาจ ของรัฐสภาไว้ทำให้พระองค์ถูกตั้งคำถาม และผลการประชุมเจนีวาระหว่างอินโดจีน ค.ศ. 1954 กำหนดให้รัฐอินโดจีนต้องจัดการเลือกตั้ง ส่งผลให้อำนาจทางการเมืองของ สมเด็จพระนโรดมสีหนุสั่นคลอน เพราะพรรคการเมืองฝ่ายตรงข้ามของพระองค์เป็นที่ นิยมของประชาชน ในช่วงเวลานั้นหนังสือพิมพ์กัมพูชาได้เริ่มมีการโจมตีอย่างประปราย จนกระทั่งสมเด็จพระอุปยุวราชนโรดมสีหนุสละราชสมบัติ และเริ่มมีบทบาททางการเมือง เมื่อ ค.ศ. 1955 โดยเข้าดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี รายงานเหตุการณ์ชายแดนกัมพูชา เมื่อวันที่ 3 มิถุนายน ค.ศ. 1955 ระบุว่า “การเรียกร้องดินแดนในปัญหาปราสาทเขาพระวิหาร คืบจากประเทศไทยก็เริ่มขึ้น ท่าทีและการปฏิบัติของกัมพูชาที่มีต่อประเทศไทยก็เริ่ม รุนแรงและเป็นไปอย่างไม่งดงาม” หลังจากนั้นพื้นที่ดังกล่าวก็ได้กลายเป็นพื้นที่พิพาท ระหว่างประเทศที่ยืดเยื้อและไม่สามารถเจรจาตกลงร่วมกันได้ จนกระทั่งวันที่ 6 ตุลาคม ค.ศ. 1959 รัฐบาลกัมพูชายื่นเรื่องต่อศาลยุติธรรมระหว่างประเทศหรือศาลโลก (International Court of Justice; ICJ) เพื่อให้ตัดสินชี้ขาด

คำถามข้อที่ 2 ในกรณีที่ศาลยุติธรรมระหว่างประเทศมีคำพิพากษาเมื่อ ค.ศ. 1962 ว่าปราสาทเขาพระวิหารอยู่ในอาณาเขตของกัมพูชาโดยอาศัยแผนที่ที่ไทยเคยรับรองโดยปริยาย และการที่ไทยไม่เคยคัดค้านแผนที่ดังกล่าวอย่างเป็นทางการ ศาลจึงถือว่าไทยยอมรับสถานะดังกล่าวตามหลักกฎหมายระหว่างประเทศ ในส่วนของแผนที่แนบท้ายสนธิสัญญา ท่านเห็นว่า เพราะเหตุใดการตีความแผนที่พิพาทของทั้งสองประเทศจึงแตกต่างกัน

เกี่ยวกับประเด็นนี้เป็นผลมาจากข้อตกลงเรื่องเขตแดน ค.ศ. 1903 และการจัดทำแผนที่ซึ่งได้รับการรับรองใน ค.ศ. 1908 ไม่สัมพันธ์กัน เพราะในขณะที่หนังสือสัญญาระหว่างกรุงสยามกับกรุงฝรั่งเศส (Traité du 13 Février 1904 avec Le Siam) ทำเมื่อวันที่ 13 กุมภาพันธ์ ร.ศ. 122 ระบุถึงการปักปันเขตแดนเป็นไปตามแนวยอดภูเขาปันน้ำหรือเส้นสันปันน้ำ (water shed) แต่ทว่าเส้นเขตแดนในแผนที่ “แผ่นดงรัก” (Map of Dongrak) ระบุว่า 1 : 200,000 ที่จัดทำขึ้นโดยคณะกรรมการปักปันเขตแดนผสมอินโดจีนและสยาม (Commission de Delimitation Entre L’Indochine et Le Siam) ระหว่าง ค.ศ. 1905-1907 ตามหนังสือสัญญาระหว่างกรุงสยามกับกรุงฝรั่งเศส ทำเมื่อวันที่ 13 กุมภาพันธ์ ร.ศ. 122 และได้รับการยืนยันในท้ายหนังสือสัญญาระหว่างสมเด็จพระเจ้าแผ่นดินสยามกับเปรซิเดนต์แห่งรีพับลิคฝรั่งเศส 23 มีนาคม ร.ศ. 125 (Traité entre Sa Majesté le Roi de Siam et Monsieur le Président de la République Française, fait à Bangkok, le 23 Mars 1907) คือ สัญญาว่าด้วยปักปันเขตแดน ดิตท้ายหนังสือสัญญาลงวันที่ 23 มีนาคม ร.ศ. 125¹ กลับไม่ได้ถูกจัดทำบนข้อตกลงหนังสือสัญญา ในแง่นี้

¹ หนังสือสัญญาระหว่างสมเด็จพระเจ้าแผ่นดินสยามกับเปรซิเดนต์แห่งรีพับลิคฝรั่งเศส 23 มีนาคม ร.ศ. 125 (Traité entre Sa Majesté le Roi de Siam et Monsieur le Président de la République Française, fait à Bangkok, le 23 Mars 1907) บัญญัติให้มีการตั้งคณะกรรมการปักปันเขตแดนผสมเพื่อทำการปักปันเขตแดนเส้นใหม่ตามสัญญาว่าด้วยปักปันเขตแดน ดิตท้ายหนังสือสัญญาลงวันที่ 23 มีนาคม ร.ศ. 125 คือ คณะกรรมการปักปันเขตแดนผสมอินโดจีนและสยาม (Commission de Delimitation de La Frontiere Entre L’Indochine et Le Siam) นับเป็นคณะกรรมการปักปันเขตแดนผสมชุดที่ 2 ดำเนินการระหว่าง ค.ศ. 1907-1908 อย่างไรก็ตามเกี่ยวกับการปักปันเขตแดนในตอนที่เกี่ยวข้องกับปราสาทเขาพระวิหารคณะกรรมการปักปันเขตแดนผสมชุดที่ 2 ได้ยึดแผนที่เดิมที่คณะกรรมการปักปันเขตแดนผสมชุดเดิมดำเนินการจัดทำไว้คือแผ่นดงรัก (Map of Dongrak) และเมื่อมีการประชุมคณะกรรมการปักปันเขตแดนผสมอินโดจีนและสยาม เมื่อวันที่ 22 มีนาคม ค.ศ. 1908 ที่ประชุมเห็นชอบด้วยโดย

หมายความว่า “ตามบทนิยามเขตแดน ปราสาทเขาพระวิหารควรเป็นของไทย แต่ตามการปักปันเขตแดน ปราสาทเขาวิหารกลับไปเป็นของกัมพูชา”

คำถามข้อที่ 3 ภายหลังจากที่ศาลโลกได้ตัดสินให้ปราสาทพระวิหารเป็นของกัมพูชา ค.ศ. 1962 ประเทศไทยได้ดำเนินการอย่างไรภายหลังมีคำตัดสินดังกล่าว

การดำเนินการภายหลังศาลโลกตัดสินให้ปราสาทพระวิหารเป็นของกัมพูชา ค.ศ. 1962 ในบริบทนี้ควรพิจารณาการรับมือของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ผู้นำของไทยในขณะนั้น เพราะแม้คำตัดสินของศาลโลกจะเป็นความพ่ายแพ้ในทางกฎหมายระหว่างประเทศ แต่ทว่าประชาชนกลับไม่ได้ตำหนิรัฐบาลโดยเฉพาะจอมพลสฤษดิ์เลย แต่มุ่งความแค้นเคืองไปที่กัมพูชา นั่นเพราะตลอดช่วงระยะตั้งแต่กัมพูชายื่นขอคำวินิจฉัยต่อศาลโลก จอมพลสฤษดิ์ได้แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่าไม่ได้นิ่งนอนใจ อีกทั้งยังพยายามปกป้องอธิปไตยของชาติไว้ด้วยทุกวิถีทาง เช่น วันที่ 6 พฤศจิกายน ค.ศ. 1959 มีคำสั่งให้กระทรวงมหาดไทยเสริมสร้างหลักเขตแดนระหว่างประเทศไทยกับกัมพูชาให้เรียบร้อย ด้วยงบประมาณ 500,000 บาท หรือการลงนามในหนังสือขอตัดฟองคตีปราสาทเขาพระวิหาร โดยชี้แจงว่ากัมพูชาไม่ได้ทำความตกลงกับประเทศไทยก่อนจะยื่นเรื่องขอคำวินิจฉัยจากศาลยุติธรรมระหว่างประเทศ ด้วยเหตุนี้จึงไม่ตรงตามบทบัญญัติที่ 62 แห่งข้อบังคับของศาลโลก รวมถึงการให้คำมั่นสัญญาต่อประชาชนผ่านคำปราศรัยเนื่องในวันครบรอบแห่งการปฏิวัติ เมื่อวันที่ 20 ตุลาคม ค.ศ. 1959 ว่า “...จะร่วมแรงร่วมใจอยู่เคียงข้างท่านเพื่อป้องกันรักษาสมบัติของชาติขึ้นนี้ไว้ด้วยเหวี่ยงด้วยเลือดและด้วยชีวิต...” การดำเนินการเช่นนี้ส่งผลต่อกระแสความนิยมต่อจอมพลสฤษดิ์ ซึ่งแสดงให้เห็นจากการรณรงค์ของประชาชนที่อยากมีส่วนร่วมในการต่อสู้คดีปราสาทเขาพระวิหารร่วมบริจาคเงินคนละ 1 บาท เพื่อช่วยเป็นค่าใช้จ่ายในการสู้คดีของรัฐบาล ปรากฏว่าได้เงินบริจาคมากถึง 3 ล้านบาท

ไม่มีการอภิปราย (ประหยัด ศ.นาคะนาท และจำรัส ดวงธิสาร, ความเมืองเรื่องเขาพระวิหาร (พระนคร: สาส์นสวรรค์, 2505), 229-232.)

อย่างไรก็ดี เบื้องแรกจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ มีท่าทีจะไม่รับคำพิพากษา และจะส่งทหารเข้าบุกกัมพูชาก่อนเวลาสองยาม ดั่งบันทึกของ ฯพณฯ อานันท์ ปันยารชุน เล่าถึงท่าทีของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ว่า “จอมพลสฤษดิ์ท่านโกรธและตั้งใจจะไม่รับคำพิพากษา และจะส่งทหารเข้าบุกกัมพูชาก่อนเวลาสองยาม ท่านรัฐมนตรีถนัดกับคุณพจน์ สารสิน ก็รีบไปหาที่บ้าน ไปอธิบายให้ฟังว่า ความรู้สึกส่วนตัวนั้นก็เป็นเรื่องที่เข้าใจได้ แต่เราเป็นสมาชิกสหประชาชาติ เราลงนามในกฎบัตรสหประชาชาติว่าคำพิพากษาของศาลหรือแม้แต่ข้อมติของคณะมนตรีความมั่นคง ประเทศสมาชิกก็ต้องปฏิบัติตาม”

หลังจากไม่ปรากฏตัวนาน 19 วัน ในวันที่ 4 กรกฎาคม ค.ศ.1962 จอมพลสฤษดิ์ปรากฏต่อสาธารณชนเป็นครั้งแรกและมีคำปราศรัยผ่านทางวิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์ สรุปสาระสำคัญได้ 3 ประการใหญ่ ๆ ประการแรก แสดงการยอมรับต่อคำตัดสินของศาลยุติธรรมระหว่างประเทศโดยคุณนี้ เนื่องจาก “คำพิพากษาของศาลเป็นอันเสร็จเด็ดขาด ไม่มีทางจะอุทธรณ์ได้” ทั้งนี้ก็เพื่อรักษาสถานะของประเทศไทยให้ได้รับการยอมรับจากเวทีโลก ประการต่อมา ปลอบประโลมและโน้มน้าวให้ประชาชนคงเชื่อมั่นในรัฐบาลพร้อมกับเน้นย้ำให้ประชาชนเห็นถึงปัญหาที่ใหญ่กว่า ซึ่งหมายถึงการขยายตัวของลัทธิคอมมิวนิสต์ เพราะ “เรื่องนี้ก็เป็นเพียงเรื่องหนึ่งในบรรดาเรื่องใหญ่ทั้งหลายที่มีความสำคัญมากกว่านี้ จงหวังและทำในเรื่องที่สำคัญกว่านี้” และประการสุดท้าย แสดงอารมณ์เศร้าโศกเคียดข้างกับความรู้สึกของประชาชนด้วยน้ำเสียงสั่นเครือที่แสดงถึงความจริงใจแต่ทว่าหาญความตอนหนึ่งว่า

แม้กัมพูชาจะได้ปราสาทพระวิหารนี้ไป ก็คงได้ไปแต่ซากสลักหักพัง และแผ่นดินเฉพาะที่รองรับพระวิหารนี้เท่านั้น แต่วิญญาณของปราสาทพระวิหารคงยังอยู่กับไทยตลอดไป ...ข้าพเจ้าทราบดีว่า ในส่วนลึกที่สุดของหัวใจแล้ว คนไทยผู้รักชาติทุกคน มีความเศร้าสลดและมีความขมขื่นใจเพียงใด การแสดงออกของประชาชนในการเดินขบวนทั่วประเทศเพื่อคัดค้านคำพิพากษาของศาลโลกในสัปดาห์ที่แล้วมา เป็นสิ่งที่เห็นกันอย่างแน่ชัดอยู่แล้ว แต่ก็ทำอะไรได้ เราต้องถือว่าเป็นคราวเคราะห์ร้ายของเราที่ต้องมาประสบกับชะตากรรมเช่นนี้ ... ข้าพเจ้าเองก็มีความเจ็บช้ำน้ำใจไม่น้อยไปกว่าเพื่อนร่วมชาติที่รักทั้งหลายเลย การที่ข้าพเจ้าต้อง

มากล่าวถึงเรื่องนี้ในวันนี้ ข้าพเจ้าอยากจะกล่าวว่า ข้าพเจ้ามาพบกับท่าน
ด้วยน้ำตา แต่น้ำตาของข้าพเจ้าเป็นน้ำตาของลูกผู้ชาย ของเลือด
ของความคับแค้น และการผูกใจเจ็บไปชั่วชีวิต ทั้งชาตินี้และชาติหน้า

แม้รัฐบาลไทยจะยอมปฏิบัติตามคำวินิจฉัยและคำสั่งของศาลยุติธรรม
ระหว่างประเทศ แต่ว่าการประชุมคณะรัฐมนตรีในวันที่ 10 กรกฎาคม ค.ศ. 1962 มีมติตามที่
กระทรวงมหาดไทยเสนอในหนังสือกระทรวงมหาดไทยที่ 11467/2505 ให้ล้อมรั้ว
ให้กับอาณาบริเวณปราสาทเขาพระวิหาร เพราะที่ประชุมตีความว่า คำวินิจฉัยของศาล
ไม่ได้ครอบคลุมพื้นที่อื่น ๆ นอกเหนือปราสาท จึงถือได้ว่าบริเวณนอกปราสาทคงอยู่ใน
อธิปไตยของไทย ทั้งนี้ เขตแดนใหม่กำหนดเป็นพื้นที่สี่เหลี่ยมผืนผ้ารอบปราสาท
เขาพระวิหาร มีแนวเขตจากปีกขวาของตัวปราสาทเขาพระวิหารตั้งแต่ช่องบันไดหัก
(ช่องบันไดหักอยู่ภายในบริเวณปราสาทเขาพระวิหาร) นับระยะห่างจากถนนหินโบราณ
ลงมา 20 เมตร ลากเป็นเส้นตรงจากหลักที่ 1 ชิดบันไดนาค ห่างจากจุดกึ่งกลางปลายบันได
20 เมตร เป็นเส้นที่ 2 จากนั้นลากเส้นตรงขนานกับตัวปราสาทในเส้นกึ่งกลาง 100 เมตร
เป็นหลักสุดท้ายตัดตรงไปสุดที่หน้าผาเป๋ยตาดี

ต่อมาในวันที่ 15 กรกฎาคม พ.ศ. 2505 เวลา 12.00 น. รัฐบาลกำหนดให้เป็น
วันส่งมอบดินแดนและถอนกองกำลังทั้งหมดออกจากพื้นที่ พลเอกประภาส จารุเสถียร
รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยเป็นผู้แทนฝ่ายไทย สั่งการให้ตำรวจตระเวนชายแดน 103
ภายใต้การนำของร้อยตำรวจเอกนิยม วัจนะลักษณ์ เป็นผู้นำชะลอธงไตรรงค์ทั้งเสา
โดยไม่มีการเชิญธงลงจากยอดเสา เคลื่อนย้ายออกจากบริเวณปราสาทเขาพระวิหาร
โดยไม่อนุสรณ์หาอาณาจักรไทยมาตั้งไว้ที่ผามออีแดงเพื่อแสดงเชิงสัญลักษณ์ ว่าไทยไม่ยอมรับ
คำตัดสิน และมีความหวังดังคำปราศรัยของพลเอกประภาสตอนหนึ่งว่า “วันหนึ่งข้างหน้า
เราอาจจะต้องนำธงนี้ไปประดิษฐานที่เดิมเหนือเป๋ยตาดีอีกครั้งหนึ่ง”

คำถามข้อที่ 4 จากกรณีข้อพิพาทเกี่ยวกับปราสาทเขาพระวิหาร ตลอดจนประเด็น บันทึกความเข้าใจพื้นที่ทับซ้อนของไหล์ทวีป (MOU 2544) ซึ่งรวมถึงกรณีเกาะกูด รัฐบาลไทยได้เรียนรู้และพัฒนาแนวทางการบริหารจัดการข้อพิพาทดังกล่าวอย่างไรบ้าง

ในส่วนนี้ข้าพเจ้าอาจไม่มีคำตอบที่ชัดเจน เพราะเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับตัวบทกฎหมาย และหลักการทางด้านรัฐศาสตร์ แต่ในความเห็นของข้าพเจ้า กรณีพิพาทเรื่องดินแดน ระหว่างไทยกับกัมพูชาเป็นบทเรียนสำคัญที่ผู้นำต้องเรียนรู้ เพราะเป็นประเด็นละเอียดอ่อน ที่พร้อมจะขยายตัวเป็นความขัดแย้ง เนื่องจากในบริเวณรอยต่อหลายพื้นที่ยังไม่ได้รับการปักปันที่ชัดเจน มันเป็นการตีหากจะจัดการเจรจาแก้ไขพื้นที่ทับซ้อนให้เรียบร้อย แต่มันก็เป็นสิ่งที่ยาก เพราะอธิปไตยและเกียรติภูมิของประเทศเป็นสิ่งที่ต่างฝ่ายต่างต้องรักษาไว้ ดังนั้น การเจรจาเพื่อพัฒนาพื้นที่ร่วมกัน โดยให้ต่างฝ่ายต่างได้รับผลประโยชน์ จึงเป็นแนวทางที่ควรยึดถือ

คำถามข้อที่ 5 จากข้อพิพาทปราสาทตาเมือนธมมีประเด็นความขัดแย้งด้านใดบ้าง และความขัดแย้งดังกล่าวส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์ระหว่างสองประเทศอย่างไร

ข้อพิพาทปราสาทตาเมือนธมเกี่ยวเนื่องกับการกำหนดเขตแดนของอาณานิคม ฝรั่งเศส ดังที่ได้กล่าวไปแล้วว่า กระบวนการกำหนดเขตแดนมี 2 ลักษณะสำคัญ คือ การตกลงในหนังสือสัญญากับการปักปันจัดทำแผนที่ ในส่วนตรงนี้เกิดจากการปักปันที่ยังไม่แล้วเสร็จ

กลับไปทีประเด็นความขัดแย้ง ส่วนตัวของข้าพเจ้า ความไม่ชัดเจนของเขตแดน เป็นปัจจัยหนึ่งที่ก่อให้เกิดความขัดแย้ง แต่สิ่งที่ชวนคิดและเป็นเพียงข้อสันนิษฐาน (ส่วนตัว) คุณสังเกตหรือไม่ว่า เมื่อเพื่อนบ้านเกิดปัญหาทางการเมืองครั้งใด ไม่ปัญหาบริเวณชายแดน ที่ติดกับไทย หรือลาว จะมีปัญหาขึ้นมาทันที และมันสำเร็จทุกครั้ง นั่นเพราะสำหรับชาวเขมร การสูญเสียดินแดนเป็นพลังทางอารมณ์ ความย้อนแย้งในจิตใจของผู้คนระหว่างความรุ่งเรืองในอดีตกับสภาพปัจจุบัน

ประวัติศาสตร์หลายสิบปีนับตั้งแต่กัมพูชาได้รับเอกราชใน ค.ศ. 1953 ปัญหาเรื่องเขตแดนถูกใช้เป็นเครื่องมือปลุกความรู้สึกชาตินิยมของประชาชนมาอย่างต่อเนื่อง ทั้งในแง่เพื่อประนีประนอมกับปัญหาความขัดแย้งทางการเมืองภายใน รวมถึงใช้ในการเบี่ยงเบนความสนใจของประชาชนนอกจากการบริหารประเทศและหันมาสร้างความปรองดองหรือความสามัคคีภายในชาติ โดยมีจุดมุ่งหมายหลักเพื่อเสริมสร้างอำนาจและบรรลุความชอบธรรมของผู้นำ ลักษณะเช่นนี้ส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์ระหว่างผู้คนของทั้งสองประเทศให้เกิดความเกลียดชัง เพราะเกียรติภูมิของชาติเป็นสิ่งที่ต่างฝ่ายไม่อาจยินยอมผ่อนปรนให้ได้

คำถามข้อที่ 6 ท่านมีแนวทางอย่างไรในการจัดการกับปัญหาข้อพิพาทที่เกิดขึ้นนี้

คำถามข้อที่ 7 ท่านคิดว่าทั้งสองประเทศควรมีบทบาทอย่างไร ในการส่งเสริมความเข้าใจและความร่วมมือ เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดเหตุการณ์เช่นนี้เกิดขึ้นอีกในอนาคต

สองข้อนี้ข้าพเจ้าขอตอบรวมกันว่า มันจะไม่มีทางแก้ไขได้เลยหากปัญหาเรื่องดินแดนยังคงถูกผู้นำการเมืองใช้เป็นเครื่องมืออยู่เช่นนี้ หนทางเดียวที่จะแก้ไขปัญหานี้ได้ สำคัญที่สุด คือ ผู้นำ トラบไตที่ผู้นำใช้ปัญหาเรื่องดินแดนเป็นเครื่องมือทางการเมือง ปัญหาเหล่านี้ก็คงไม่สามารถแก้ไขได้

แต่หากพิจารณาแนวทางจัดการปัญหาข้อพิพาท ข้าพเจ้าเห็นว่า การทำข้อตกลงร่วมกันเพื่อพัฒนาพื้นที่อาจเป็นแนวทางที่เหมาะสม เพราะคุณต้องเข้าใจว่า อธิปไตยและเกียรติภูมิของประเทศเป็นสิ่งที่ต่างฝ่ายต่างต้องรักษาไว้ เพราะหากฝ่ายใดยินยอมอ่อนข้อ เขาต้องไปตอบคำถามต่อประชาชน ซึ่งมันอาจนำไปสู่การสั่นคลอนอำนาจทางการเมือง ดังนั้น การร่วมกันพัฒนาพื้นที่เพื่อประโยชน์ทางเศรษฐกิจจึงเป็นแนวทางที่ดีที่สุด และที่สำคัญทั้งสองฝ่ายต้องหลีกเลี่ยงการกระทำที่ยั่ว โดยเฉพาะฝั่งกัมพูชาที่มีพื้นฐานการมองภาพประเทศไทยเป็น “ผู้ร้าย” และ “ศัตรู” ที่ต้องการดินแดน ฉกฉวยผลประโยชน์ และครอบงำทางวัฒนธรรม การเคลื่อนไหวเกี่ยวกับดินแดน จึงก่อเกิดกระแสความเกลียดชังที่ขยายตัวอย่างรวดเร็ว ดังนั้น สิ่งเหล่านี้จึงเป็นสิ่งที่ทั้งสองประเทศต้องระแวดระวัง